

4251

3Kg

Q-88

DEC 2009

**ԻՆՁ ԿՐՍԷ
ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ՔԵՐԷՆՍԿԻ**

ԿԱՄ

ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐԻ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Մարխան ֆննդատական վերլուծում)

ԳՐԵՑ՝ ՋՐՎԷԺ

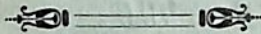
190

3K9
2-88

ՆԻԻ ԵՈՐՔ
1934

24 JUL 2013

ԽՏԱՑՈՒՄ

Ի՞նչ է ԳԱՇԻՋՄԸ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԸ ԳՈՐԾԱԽՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՀԱՄԱՐ:

ՄԱՐԲՍԻՋՄԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ:

ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է:

ԳԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱԿԱՆ ԳԵՐԻՇ-

ԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ՍԱՂՄԸ ԳԱ-

ՇԻՍՏԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄԻՆ ՄԷՋ:

389
2-88

2 JUL 2005

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Սովիեֆտական երկիրներէն դուրս
միջազգային տնտեսական տաղնապի
ծանրութիւնը իր ճնշումին տակ
յայտնաբերած է կառավարական եւ
պետական զանազան ձեւեր ու մե-
թոտներ, այս ձեւերու է՛ն աչքա-
ռուն ֆաշիստական սխտեմն է, որի
պաշտպանութիւնը ստանձնած է
Ազէքսանդր Բէրէնսկի:

Այս գրութիւնը վերլուծում-ըն-
նադատականն է ընդդէմ Բէրէնսկիի
յայտնած մտքերուն եւ անոր պաշտ-
պանած մասամբ ֆաշիստական պե-
տական ձեւերուն:

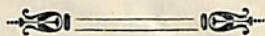
Սովիեֆտական երկիրներէն դուրս,

ամեհի քաթաստրովներով յղի միջ-
ազգային քաղաքական կեանքի մի
այսպիսի ժամանակաշրջանի մէջ,
հայ պրոլետարիատը ջերմ հետա-
քերութիւնով պէտք է ուսումնա-
սիրէ իր դասակարգային շահերու
գիտակցութեան ճանապարհէն զին-
քը շեղեցնել փորձող տեսութիւննե-
րու դէմ դրուած քննադատական-
ները, կերտելու համար պրոլետա-
րական շահերու առողջ գիտակցու-
թիւն, կռուի անյողդողդ կամք, եւ
յաղթանակի անխորտակելի լաւա-
տեսութիւն՝ հաստատուած գիտա-
կան անալիզի վրայ:

4069
հոգի իր միջոցով
յարմարեց
Վահագն Վեհ
Հին Կոմի

8854-56

Ծանօթ ոռւս, Աղէքսանդր Քէրէ-
նակի, որի պուրժուս-սահմանա-
դրական կառավարութիւնը տա-
պալուեցաւ ոռւս Պոլշեւիկ կուսակ-
ցութեան եւ այս վերջինին առաջ-
նորդ Լենինի ղեկավարութիւնով,
կարճ ժամանակ առաջ եւրոպայե-
ան փոքր փարիզի թղթակցին հետ ու-
նեցած տեսակցութեան մը ընթաց-
քին յայտնած է այն կարծիքը թէ՝

«Յեղափոխական Մարքսիզմը,
որ է Մարքսեան-Սոցիալիզմը, հե-
տգիտել կը կորսնցնէ իր ազդե-
ցութիւնը միջազգային հասարա-
կական մարզէն, եւ անոր տեղ
պիտի գայ տիրել «սահմանադը-
րական ազատութիւնը»: Բոլոր
բռնակալութիւնները, կը կրկնեն
պաշտպանութիւնը եւ մեքստը:

Ռուսաստանի մէջ այդ մեքս-
տով փշուրեցաւ մտաւորական
դասակարգը, իսկ Գերմանիոյ
մէջ հալածուեցաւ հրէա ժողո-
վորդը: Մարդու պարտականու-
թիւնն է առանց ցեղի եւ դաս-
կարգի խտրութեան միանալ նոր
«միջազգային» մը մէջ կառելու:

անհատական ազատութեան եւ
դէմօկրատիայի տիրապետումին
համար, որովհետեւ դիկտատու-
րական ընդմիջները հետգիտել
պիտի ջնջեն անհատի մի քանի
անմիջական անհատականութեան
գեղեցիկ իրաւունքները, որոնք
մարդկային պատմութեան է՛ն
գեղեցիկ ազդակներն են:

Եւրոպայի այսօրուան դիկտա-
տորութիւններուն մէջ ամենէն
խիստը կոմունիստականն է, ?
որովհետեւ միւս դիկտատորու-
թիւնները երբէք չեն ձգտիր բը-
նաջնջել ժողովուրդի ստեղծա-
կան ոյժը, խորտակելու ազգա-
յին զգացումները եւ կամ ձգտե-
լու ցեղի մը բնատուր յատկու-
թիւնները:

Գալով Մարքսեան Սոցիալիզ-
մին, նա կը մեռնի, կը շարունա-
կէ Քէրէնակի, որովհետեւ Սո-
ցիալիզմը չի ընթացաւ յառաջա-
դիմական քայլով: Մարքսը երբ
իր քօթին գրեց այն առեմ կային
երկու հսկայ դասակարգեր, կա-

պիտալիստ եւ պրոլետարիատ, եւ
կը քուէր որ միջին դասակարգը
այս երկու խառն դասակարգերի
կռուին մէջ պիտի սչնչանար, սա
կայն աշխարհը ենթարկուեցաւ
վիթլարի բարեշրջութեան (evolu-
tion) եւ մարտարարութեան – ար-
տադրական ոյժը (industrialization)
հասաւ անհամեմատ չափերու,
այնպէս որ այսօր միջակ դասա-
կարգը (ըսել կուզէ պուրժուա-
զին. Ջ.) ալ աւելի հսկայական է
քան միւս դասակարգերը, այսին-
քն պրոլետարիատն ու կապի-
տալիզմը:

ձարտարարութեան այլեւս պէտ-
քը չի գգար մարդու մեծ փիզի-
քական ոյժի, եւ ուրեմն պրոլե-
տարական դասակարգը ինքն իր
մէջ կայունացած (stabilized) է:

Սոցիալիզմը կորսնցուց բազ-
մաթիւ հետեւորդներ՝ միջակ
դասակարգը, մանրապուրժուա-
զին յետ մղել, մերժելուն համար.
սեւ, այս պատճառով է որ այս
վերջինը միացաւ փաշիստական
շարժման, եւ փաշիստական շար-
ժումը մասամբ դէմօկրատական
է իր ընդհանուր բնոյթագծով:»

Քէրէնակիի վերելի միտքերը որ
կը վերաբերին Մարքսիզ-
մի դուռ դադարաւորական հարցի
այլ եւ այլ երեւոյթներին մասին,
ամբողջապէս մէջ բերինք, անոնց
խսկական էութիւնն ու նշանակու-
թիւնը քննելու, եւ մեր կարողու-
թեան չափով ցոյց տալու հայ պրո-
լետարիատին թէ՝ թէեւ Քէրէնակիի
քննադատական տեսութիւնները լաւ
կը հնչեն, բայց անոնց բնոյթագի-
ծերը a priori (անմիջական, առերե-
ւոյթ) յատկութիւն ունին: Տեսու-
թեանց մէջ թափանցում դոյուլթիւն

չունի: Այս պիտի տեսնենք մենք
մեր վերլուծման ընթացքին:

Նախ առնենք այն կէտը, որ իբր
թէ «Մարքսիզմը հետգիտել կը
կորսնցնէ իր ազդեցութիւնը»: Այո՛,
հիշտ է թէ Եւրոպական հորիզոնին
մէջ Մարքսիզմի ազդեցութիւնը առ-
ժամապէս տկարացաւ եւ փաշիզմի
ազդեցութիւնը ուժեղացաւ, բայց
ասիկա մի անցողական երեւոյթ է,
քանի որ փաշիզմը կ'ենթադրէ «դա-
սակարգերու հաշտութիւն» հիմնը-
ուած բռնակալութեան վրայ: Ֆա-
շիզմով դասակարգերը չեն ջնջուի-
ր, եւ քանի կայ դասակարգ, պիտի
մնայ եւ դասակարգային հակա-
մարտութիւն, եւ քանի շարունակ-
ուի դասակարգային կռիւը, ուրեմն
իր դոյուլթիւնը պիտի պահէ Մարք-
սիզմը. քանի որ Մարքսիզմը իր յե-
ղափոխական բնոյթագծերով ուրիշ
բան չէ, եթէ ոչ դորժաւոր դասա-
կարգի կռիւը՝ ընդդէմ կապիտա-
լիստ դասակարգի:

Քէրէնակիի կ'ընդունի դասակար-
գերի դոյուլթիւնը, բայց կը ժխտէ
այդ դասակարգերի միջեւ դոյու-
լթիւն ունեցող կռիւը, եւ սա մի
ա'յնպիսի ժամանակ, երբ նոյնիսկ
պուրժուա տնտեսագէտներ կը տես-
նեն ու կը փաստեն դասակարգային
կռուի տնտեսա-յեղափոխական բը-
նոյթը եւ կը դուշակեն այս կռիւնե-
րի զարգացման հետեւանք ապա-
զայ ահեղ եւ հսկայական մի մարտ:

Իսկ բուն հարցը թէ, ինչու՞
Մարքսիզմը «տկարացաւ առժամա-
պէս», այդ երեւոյթը կը բացատը-
ուի այն վաստով որ մի շարք պրո-
լետարական թշուառացած մասսա-
ներ խորուեցան փաշիզմի հրապա-
րակ նետած «հաշտարար քաղաքա-
կանութեան ֆրազներէն եւ վարդա-

դոյն խօստումներէն, իբր թէ «դասակարգային հաշտութիւնը» ա՛յս գործաւորներուն պիտի ապահովէր տնտեսական բարելաւում: Բայց մենք դառնօրէն կը տեսնենք, որ այսօր Եւրոպական հողամասին եւ Փաշլիքի դրօշին տակ ո՛չ միայն տնտեսական բարելաւում չկայ, հապա դեռ միլիոնաւոր գործաւորներ անգործ են եւ թշուառ:

Երբ մի բռնակալութիւն կուգայ իր «դասակարգային հաշտաբար եղանակով» թոյլ տալ մի դասակարգի շահագործումը միւսով, ըսել է այդ երեւոյթը իր մէջ ընդհանուր տնտեսական հաւասարութեան ու աղատութեան բնոյթ չի կրեր, եւ ուրեմն դատապարտուած է՝ ուշ կամ կանուխ՝ յեղաշրջման:

Մինչեւ այն ատեն որ արտադրութեան եւ բաշխումի շահագործման ձեւը հիմնովին չի յեղաշրջուի մի այնպիսի ձեւի տակ, որ ժամանակ բովանդակ հասարակութեան մէջ մի անգամ աշխատի եւ աշխատանքի մարդավայել վարձատրութիւնով վայելէ բնութեան բոլոր բարեքները եւ ապրի մի երջանիկ կեանք, ունենալով քաղաքատնտեսական աղատութիւն, մնացեալ բոլոր դոյնի եւ երանդի լաւ Ֆրադներով դոյութիւն առած քաղաքական դրութիւնները դատապարտուած են ոչնչացման:

Քէրէնսկին մարդարեւութիւն մը կ'ընէ, երբ կ'ըսէ, թէ՝ «սախմաւագրական ազատութիւնը» պիտի տիրէ հետզհետէ. բայց այդ անիրականալից ցնորք է, քանի որ այդ ձեւի աղատութեանց պատմութիւնը դրուեցաւ տասը միլիոնէ աւելի մարդկային կտորածի արիւնով, (Տաճկահայաստանի թուրք-իտալի-

հատական սահմանադրական աղատութիւնն ալ մէջը հաշուելով):

Մի օր Փաշլիքմն ալ այդքան զոհեր առնէ թերեւ, եւ անկէ յետոյ է որ դեղեցիկ Փրադներու ետեւէ վաղող թշուառացած բազմամիլիոն մասսաներ յուշքի պիտի դան եւ թեւաբաց պիտի դիմեն դէպի Սօցիալիզմ:

Թէ ինչպէս Փաշլիքմը մարդկային միլիոնաւոր նոր զոհերու թուական մը պիտի բանայ, այդ կէտը մենք կը ճշտենք այն երեւոյթով որ Եւրոպական Փաշլիքմը իր հասարակական դրութեան մէջ կը սնուցանէ մի այնպիսի վտանգաւոր սաղմ որի անունն է ՇՈՎԻՆԻԶՄ, եւ որի ուժեղացումը կապիտալիստական դրութեան տակ յառաջ կը տարուի տնտեսական մրցակցութիւնով եւ հետզհետէ տեղի ունենալիք կայսերապաշտական բռնադրաւումներով:

Սօցիալիստական դրութեան տակ է միայն որ շովինիզմը իր նեղ ատելութեան եւ դժուծ հպարտութեան գաղանաբարոյ բնոյթէն մերկանալով կը մտնէ աղգային ազատ եւ շինարար մշակոյթի մէջ, թէ ներքին եւ թէ միջազգային մարզերի վրայ:

Կովկասի այսօրուան աղգային դաշնակցութիւնները հաստատուած դէպի սօցիալիզմ յառաջացող հիմունքների վրայ մէյ-մէյ ակնախորտիկ փաստեր են, որմէ կը սոսկան խաբեարայութիւնները, ստութիւնները, կեղծիքը եւ ոճիրը յաւերժացող քաղաքատնտեսական դրութեանց սիրահարները, որպիսի դրութեանց «սահմանադրական աղատութիւն» կը կոչէ Քէրէնսկի:

Քէրէնսկի իր յետադիմական քննադատութեան մէջ երբեք չի խօսիր տնտեսական հարցի մասին, կերե-

ւի որ տղէտ է, եւ կամ դիտումնաւոր այդ հրատապ հարցէն կը խուսափի, եւ միմիայն դովքն ու պահանջը կ'ընէ խարուսիկ աղատութեանց զաղափարներու:

Բայց մենք չիտենք, եւ մեր կրթանիթեայ շմբոնումն է, որ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՍՍԱՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲՈՒՈՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏՐՈՒՄԾ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄՆԵՐՈՒ ԱՐԴԻԻՆԱՐԱՆԵՐՆԵՆ: Տնտեսական դրութիւնն է, որ կը որոշէ թէ՛ անհատի եւ թէ՛ հաւաքական օրկանիզմի Ֆիզիքական, բարոյական կամ իմացական գոյավիճակը: Անհատի եւ հաւաքականութեան տնտեսական աղատութիւնն է որ կը բերէ իսկական «սահմանադրական աղատութիւն»ը: Ասիկայ իսկ յաւ իմանան Քէրէնսկին եւ անոր համախոհները:

Դարձեալ: Երբ այսօր նոյնիսկ պուրժուազական տնտեսագէտներ զաղափարական թեքում կ'ընեն, կը ընդունին, որ միջազգային այս մի քանի տարիների տնտեսական քառասի պատճառը արտադրութեան եւ բաշխումի անհաւասար վիճակն է, եւ որոնք իրենց եղրակացութիւնները կառավարական պաշտօնեաներու ուշադրութեանց կը յանձնեն զուշացնող թօնով, այլեւս սօցիալիստ? Քէրէնսկիի «հին օրէնքներ»ու կոչը աւելի քան ծիծաղելի, վտանգաւոր եւ կործանարար է միջազգային պրոլետարիատին ու ճշուած ժողովուրդների համար:

«Առանց ցեղի եւ դասակարգի խտրութեան միանալ մի նոր միջազգային մը մէջ կառուելու անհատական ազատութեան եւ տնտեսական ազատութեան» տիրապետումին» Այս կոչը քողարկուած մի դաւաճանութիւն է, որ ուղղուած է միջազ-

գային գործաւոր դասակարգի դէմ: Կոմունիստական եւ Փաշլիստական դիկտատորութիւնները բաղդատելով, Քէրէնսկի կը յարէ թէ՛ առաջինը «կը ձգտի բնաջնջել ժողովրդի ստեղծագործող ոյժը, կը խորտակէ ազգային զգացումները եւ կը ճզմէ ցեղի մը բնատուր յատկութիւնները»: Ընթերցողը այժմ կը թափանցէ այստեղ Քէրէնսկիի թշնամական ոգին, որովհետեւ արարաշխարհը հիացումով կը դիտէ որ ճիշտ հակառակը կը կատարուի սովիէտական երկիրների մէջ. որ այսօր, օրինակ, փոքրիկ Հայաստանի ժողովուրդին ստեղծագործական, մրցակցութեային ոյժը ոչ թէ քայլով հապա թուրջով կը յառաջդիմէ, այդ երկրի ո՛չ թէ աղգային զգացումները խորտակուած են, հապա դարբու հայկական պատմական հին զրջադերը նոյնիսկ հաւաքուած եւ գուրգուրանքով դասաւորուած են:

Հայկական հին աւանդութիւններն ու աղգային ոգին ուժգին թափով իր դարգացման շաւղին մէջ է մտած, եւ սա, անվիճելի, առարկայական փաստ է:

Չանադան ցեղերու բնատուր յատկութիւնները սովիէտական «բռնութեան» տակ ո՛չ թէ միայն ի յայտ են եկած, հապա, անոնց արագ զարգացումով կերտուած են աղգային յատուկ ոճի, դոյնի, ճարտարարուեստի գեղեցիկ եւ բարձր մըշակոյթ:

Ազգի մը բնատուր յատկութիւնները տնտեսական բռնակալութեանց տակ է որ կը ճգմուին, կը չքանան:

Առանց տնտեսական ոյժի անհատական ցեղային կամ հաւաքական օրկանիզմները կը դադրին յառաջադիմական ունէ՛ ձգտում ունենալ:

Տնտեսական ոյժը՝ ինչպէս ան-

հատի, նոյնպէս եւ ազգի ուժեղացման, անոր ֆիզիքական-կուլտուրական բարձրացման գլխաւոր պայմանն է: Մարդ որքան լաւ ձիւղեքով օժտուած ըլլայ, որքան «բընստուր» յատկութիւն ունենայ, անկարող է այդ յատկութիւնները նիւթականացնել, մինչեւ օգնութեան չի հասնի տնտեսական ոյժը:

Այսօրուան (ռուսական եւ այլ) կոմունիստական բռնակալութեանց տակ ոչ թէ տնտեսական բռնակալութիւն չկայ, հասարակական ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱԶՄՏՈՒԹԻՒՆ կայ: Կոմունիստական բռնակալութիւնը դասակարգային-քաղաքական բռնակալութիւն է միայն: Երբեք չի կարելի ֆաշիստական եւ կոմունիստական բռնակալութիւններու մէջ նմանութեան եզրեր դնել: Ֆաշիստական բռնակալութեան վերաջնքը հաստատուած է ոչ-գիտական թէօրիայի վրայ, մի տեսակ փորձ, որը նման չին հռովմէական կամ յունական պետութեանց այլ եւ այլ ձեւերուն՝ ժամանակի ընթացքին դատապարտուած է անկման: Իսկ կոմունիստական (դասակարգային) բռնակալութիւնը հաստատուած է տնտեսադիտական հիմունքներու վրայ, թէեւ ունենալով մասնակի սրխալանքներ, որոնք սրբազրուելով կը չքանան, իսկ անոր իսկական ձգտումը Սօցիալիզմն է, այսինքն, այդ կոմունիստական բռնակալութեան վերացումը եւ սօցիալիստականացած-դէմօկրատիայի տիրապետումը:

Մարքսիզմի մասին Գէրէնսկի կը յարէ, որ՝

«նա կը մեռնի, որովհետեւ նա չի ընթացաւ յառաջադիմական փայլով»:

Ըսել կ'ուզէ, Մարքսիզմը կը յաջողուի եթէ խաղաղ զարգացման կամ բարեշրջման մեթոտով յառաջ մղուի: Այստեղ Գէրէնսկի բնականօրէնքներին իր անտեղեակ ըլլալը կը մերկացնէ:

Մի ուեէ բարեշրջում (evolution) անքակտելիօրէն կապուած է յեղափոխութեան (revolution) հետ: Բարեշրջում եւ յեղափոխութիւն թէ՛ բնութեան եւ թէ՛ ընկերային կազմի մէջ փոխն ի փոխ յառաջ կ'ընթանան: Մէկը միւսի լրացուցիչն է:

Պատմութիւնը մեղի կը ցուցնէ որ աշխարհը ստրկական, աւատական, ազնուակղերական նեխած վիճակներէն ձերբազատողը եղած է միմիայն յեղափոխական մեթոտը, ըստ Գէրէնսկիի, եթէ աւատական դրութեան ժամանակ գործ դրուէր «խաղաղ յառաջադիմական» քայլը՝ այսօր մարդկութիւնը դեռ պիտի լողար այդ աւատական դրութեան նեխած ճահիճին մէջ:

Հասկալի է Գէրէնսկիի «յառաջադիմական քայլ» եզրը. նա կը բաղձայ որ պուրժուազական մտաւորականութեան գրել-խօսելու, քաղաքական ազատութիւն տրուէր սովիէտական դրութեան ներքեւ, որ Ռուսաստանը դառնար ներքին կռիւների վայր, որ փոխան ներկայ վիթխարի յառաջադիմական քայլին՝ սովիէտական երկիրները մտնէին յետադիմական քայլի մէջ, որ յետադիմական փրօֆէսորներ, վարժապետներ, տիպլոմատներ պաշտօններ եւ դիրքեր ունենային. մի այսպիսի մեթոտով սօցիալիզմի տիրապետութիւնը բացարձակ անկարելիութիւն է:

Գալով այն դիւտի մասին, որ Գէրէնսկի կ'ընէ, ըսելով թէ՛

«Մարքս իր քեօրին գրած ժամա-

նակ միայն երկու դասակարգեր կային, կապիտալիստ եւ պրոլետարիատ, եւ կը քուէր որ միջին դասակարգը այս երկու խոշոր դասակարգերի կռուին մէջ պիտի ոչնչանար... (տես ամբողջ մէջընթացում):

Այո ճիշտ է որ Կարլ Մարքս իր թէօրին դրած ժամանակ երկու հրահայ դասակարգեր կային, բայց Կարլ Մարքս իր թէօրիայով երբեք չէ յայտնած այն միտքը թէ՛ միայն կապիտալիստ դասակարգը առէր ոչնչացնել: Կարլ Մարքս իր թէօրին դրած ժամանակ իսկ կապիտալիստ բանակը բաժնած է երեք թեւերու. պուրժուա, մանրապուրժուա եւ կապիտալիստ. հետեւեալը պրոլետարիատի կուրճ՝ տրամաբանօրէն ուղղուած էր այս երեքին դէմ, միմիայն կապիտալիստի ոչնչացումով հարցը չէր փակուէր, պրոլետարիատի շահերին հակառակ եւ պրոլետարիատի արեւն քրտինքը շահագործող պուրժուա դասակարգի ոչնչացումը նոյնքան անհրաժեշտ էր, եթէ գործաւոր դասակարգը միանգամ-ընդ-միշտ պիտի ազատուէր շահագործման կաշկանդի չղթանքէն:

Գէրէնսկին նոր բան մը չէ որ մէջտեղ կը նետէ, երբ կը բաղձայ որ պրոլետարական մասսաները դառնան մանրապուրժուաներ կամ պուրժուաներ, եւ այսպէսով ինք մեծ դիւտ մը ըրած ըլլալու տպաւորութիւնը կը փորձէ ձգել, խորհելով թէ բոլոր գործաւորները միջակ հարուստի աստիճանին հասնելով կը վերջանայ պրոլետարիատ կոչուած դասակարգը, եւ ուրեմն կը դադրի պրոլետարիատի եւ կապիտալիստի միջեւ եղած դասակարգային հակամարտութիւնները:

Եւ իրաւ որ շատ լաւ կը հնչէ անոր այս տեսութիւնը, բայց ինչպէս յիշեցինք a priori միտք է հրահայրակ նետուածը, որովհետեւ ատիկայ անիրականալի մի ցնորք է, պրոլետարիատը ոչ մի ժամանակ ամբողջապէս չի կրնար հարստանալ եւ հասնիլ պուրժուազիայի դիրքին, քանի որ կապիտալիզմը իր դոյութեան հիմքը դետեղած է շահագործման սխտեմի վրայ եւ իր կենսունակութիւնը պայմանաւորուած է շահագործումով:

Ճիշտ է որ մեքենաներու հրաշալի արտադրութիւնը կը նուազեցնէ մարդու ֆիզիքական չափն ու քանակը, բայց ժամանակի եւ դրամի այդ խնայողութիւնով կ'օժանդակուի միմիայն կապիտալիզմը, իսկ անդին գործաւոր դասակարգի ֆիզիքական ոյժին պէտքը չի մնալով նա կը նետուի փողոց:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց միլիոնաւոր անդործներու մէկ պատճառն ալ Գէրէնսկիի փաստաբանած արտադրութեան մեքենականացման պատճառներէն մէկն է անվիճելիօրէն, որպիսի հետեւանքը պուրժուամիտ անգոյն մամուլի մի մասի կողմէն որակուեցաւ technocracy նոր գիտական մի բառով:

Ճարտարարուեստի մեքենականացումը դրական բնոյթ եւ հետեւաբար արժէք ունի՝ հասարակական շահերու տեսակէտով՝ սօցիալիզմի ժամանակ միայն:

Գէրէնսկի բացէ ի բաց շլացած է ֆալիզմի եւ նազիզմի դրութեանց ժամանակաւոր յաջողութեանց հետապուկներէն, որով կը հետեւցնէ թէ Եւրոպայի մէջ պուրժուա դասակարգը հսկայական դառնալով ջնջելու կը ձգտի կապիտալիզմն ու

միևնույն ատեն պրոլետար դասակարգը՝ անշուշտ մի օր այս պուլսը դառնալով դասակարգը եւս իր կարգին պիտի դառնայ կապիտալիստ, քանի որ կայ մի անհատ միւսը չաճադործելու տնտեսական դրութիւնը, հետեւապէս դարձեալ հրապարակ պիտի դառնայ մի նոր պրոլետար դասակարգ ճնշուած տնտեսական շահու մրցակցութեան մէջ:

Մի ուրիշ պետական սիստեմ որի դոյութիւնը պայմանաւորուած է տնտեսական շահագործման ձեւերով՝ ենթակայ է յեղաշրջման, որովհետեւ շահագործման մեթոտը իր մէջ կը բովանդակէ անբարոյական հիմունք, եւ տնտեսական ճրնշում, հետեւաբար ճնշում եւ շահագործում յառաջ պիտի բերեն մի գծով տարր:

Տնտեսական օրէնքները խիստ անողոք են: Այդ օրէնքների մէջ ամբարտաւած կայ մի այնպիսի հուժկու բնոյթ, որ նման է հրաբխային ահապոկեցիկ ոյժերուն, եւ մի օր այդ ոյժերը՝ անխուսափելիօրէն պիտի ցնցեն ու տապալեն շահագործումներով բրդացած պետական-հասարակական կառուցքուածքները:

Քէրէնսկին թող լաւ հասկնայ, որ բովանդակ պրոլետարիատ դասակարգը խոկապէս պուլսուած» կը դառնայ մի օր՝ երբ նա իր աշխատութեան արդիւնքը կ'ամբարէ պետութեան գանձարանը, որը իր հարստութիւնն իսկ է, եւ որմէ կ'ըստանայ իր պէտքերին համաձայն նիւթական, վայելելով ճշմարիտ մի կեանք ազատ տնտեսական - մըրցակցական մաշկեցնող հոգեբէն, ստոր հետեւանքն այն կը լինի որ նա իր միտքը եւ «հոգին» պիտի տրամադրէ ուսման, գիտութեան, ար-

ուեստի եւ այլ հոգեկան հրճուանք եւ մտքի թռիչք տուող ուսումնասիրութեանց: Այս դրութիւնը պրոլետարիատի գերիշխանութենէն յետոյ ՍՅՅԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՍՅԱՍՏԱՍԿԱՐԳԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, որին կ'ըսենք ՍՅՅԻԱԼԻԶմ:

Այս դրութիւնն է միայն որ վերջ կուտայ շահագործման ոլորտը՝ տոյտ ձեւերուն վրայ մտածելէ, երբ մարդու ուղեղը կ'աղատուի մի այդպիսի գաղափար մտածողութիւններէ, այդ թուականը մարդկային յատկութեան ոսկեղարր կարելի է կոչել. եւ այդ յատկութեանը ոչ թէ քայլով, հապա թռիչքով պիտի թաւալի:

Միթէ Սովիետական Միութեան 17 տարիների կեանքը իր վիթխարի յառաջընթացով՝ տնտեսական, մեքենական, ճարտարարուեստական, ուսման մարդերի մէջ՝ բէալ փաստ է՞ մեր ըսածին:

Ճիշտ է որ այժմու ինտըսդերն, արտադրութեան կերպերը մարդու ֆիզիքական շատ մեծ ուժի պէտքը չունին, մեքենականութիւնը քառապատկած է արտադրութիւնը, բայց այդ իսկ պատճառով է՞ որ միլիոնաւոր գործաւորներ անգործ են մընացած, եւ կամ անոնք որ գործունին այնքան քիչ շարաթափարձ կ'ըստանան, որ հալիւ թէ կարողանան քարշ տալ իրենց դոյութեան: Այսպէս, կը տեսնենք, որ ինտըսդերի մեքենականացումը կը ծառայէ դարձեալ պուլսուողի շահերուն եւ ոչ թէ գործաւոր դասակարգի բարելաւման, որպիսի «ամուլ» գաղափար կը դրոյէ մեր առաջ ընկնողներու մէջ Քէրէնսկի, յարելով թէ՛ նարտարարուեստը

այլեւս պէտքը չի գգար մարդու ֆիզիքական ոյժի, եւ այսպէս՝ պըրոլետարիական դասակարգը իմքն իր մէջ կայունացած է (stabilized):»

Ընթերցողը անշուշտ կը թափանցէ, որ Քէրէնսկիին այս վերջի ակնարկութիւնը առաւելապէս կը վերաբերի եւրոպական երկիրների եւ մասնաւորապէս Փաշիպի սիստեմին տակ ապրող պրոլետարիատին, բայց այդ երկիրների պրոլետարական խաւերի մէջ ոչ միայն կայունութիւն, (stabilization) ինքնագոհացում, ինքնաբարելաւում չկայ, հասարակական խռովք, դործադուլ, քաղաքացիական կռիւներ եւ պրոլետարական այս դասակարգային շարժումները կը խեղդունին սուրի եւ արիւնի մէջ:

Այս հարցի կայ եւ միւս կողմը:

Մարդու երջանկութեան հարցը միմիայն հանդիստ, թեթեւ ֆիզիքական աշխատանքի մէջ չէ որ կը կայանայ, հապա, իր պէտքերին համաձայն վարձ առնելով վայելել ընտելեան եւ քաղաքակրթութեան բոլոր բարիքները, ապրել մի երջանիկ կեանք քաղաքակրթական իմաստով, որ երբ գործաւոր դասակարգը Փաշիպի կամ գէմսկրատական սիստեմների ներքեւ դեռ չաճադաճու է մի այդպիսի իտէալ կեանքի մը ապրումէն, ըսել է, տըրամարանօրէն դեռ մոխրի տակ անթեղուած կը մնայ յիզափոխական գաղափարի կրակը:

«Սօցիալիզմը — կ'ըսէ Քէրէնսկի — կոյրնցուց հսկայական քանակութեամբ հետեւորդներ, երբ մերժեց մանրապուրծուագի մասնակցութիւնը դէպի Սօցիալ Դեմօկրատիան:»

Բայց մենք գիտենք, որ այդ ման-

րապուրժուաղին ոչ մի ժամանակ չի մտածէր գործաւոր դասակարգի շահերուն համար, նա չի կրնար ինքն իր դասակարգային շահերը ոտնակոխել, եւ պրոլետարիատի հետ դաշնակցելու պարագային քուէարկել պրոլետարիատի շահերու համաձայն: Մօտիկ անցեալի միջադրային-քաղաքական իրադարձութիւնները չաճադաճու փաստեր արձանագրեցին պատմութեան մէջ, որ պրոլետարիատի եւ մանրապուրծուաղիայի մի ուրիշ ձեւի մասնակցութիւնը աղիտաբեր եղաւ պրոլետար դասակարգի համար, որովհետեւ մանր կամ խոշոր պուլսուողական գերի եւ մտքի հետեւողներ դաւաճանեցին գործաւոր դասակարգին: Գերմանական, Անգլիական, Աւստրիական պրոլետարիատի պարտութիւնները մի այդպիսի «գաղափարական խառնուրդ»ի արդիւնքներ էին:

Պրոլետարիատի դատը, զուտ ինքը, պրոլետարիատը միայն պէտք է վարէ, եթէ նա կը բաղձայ տնտեսական կատարեալ ազատութիւն, եւ չի ուղէր որ իր դատը դաւաճանուի եւ կամ քաղաքական այլ եւ այլ շահերու նկատումներով աճուրդի դրուի:

Քէրէնսկի կ'ըսէ որ, «երբ մանրապուրծուաղական տարրերը մերժեցան Սօցիալ Դեմօկրատիայի կողմէն, անոնք գացին ու միացան ֆաշիստական տարրերուն:»

Սա շատ բնական մի երեւոյթ էր, անշուշտ, քանի որ Փաշիպի գոհացում կուտայ պուլսուողի տնտեսական շահերուն, քանի որ Փաշիպի աշխարհահայեացքն է «համաձայնութիւն դասակարգերի միջեւ», ուրեմն՝ բարենորոգչա-

կան սօցիալ դէմօկրատները շատ կը հաւանին — ինչպէս ինքը Քէրէնըս-կին կը հաւանի — որ արեւն չը թափուի, պուրժուազիի շահերը չի վըտանդուին, եւ այդպիսի մի հասարակարգի տակ գործաւոր դասակարգը ստանայ սոսկ բարեկեցութեամբ։ Բայց սա՛ ըստ մարքսիստական, թէ՛ գիտական եւ թէ՛ յեղափոխական իմաստով կապ չունի իսկական սօցիալիզմի տիրապետումի դադարարին հետ, քանի որ «բարեկեցութեամբ» մեթոտով երբէ՛ք սօցիալիզմը պիտի չի տիրէ, քանի որ պուրժուազիայի տնտեսական սանձարձակ շահագործումը յառաջ կը բերէ միշտ թշուառ դասակարգ, քանի որ այդ մեթոտով դասակարգները եւս չեն ջնջուիր, եւ մենք — իբրեւ Մարքսիստներ — գիտենք որ սօցիալիզմի տիրապետումը կ'իրականանայ միայն ա՛յն ատեն՝ երբ դասակարգները կը ջնջուին, եւ այս ալ կ'իրականանայ մի միայն պրոլետարական յեղափոխութիւնով ու անոր հաստատած քաղաքական նոր գերիշխանութիւնով։ այդ յեղափոխութիւնը գործաւոր դասակարգին կուտայ ո՛չ միայն տնտեսական բարենորոգումներ, հապա ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՍԱՐԵԱՆ ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ, եւ կը ձերբազատէ զայն «դասակարգային հաշտութեան» քաղաքական կառուցուածքի դոստացած եւ խաբխաբիչ լարելիքներէն։ ա՛յդ է որ կը պահանջէ գործաւոր դասակարգը, եւ այդ պահանջը ստանալու համար մէկ ճանապարհ ունի, յեղափոխութիւն։

Քէրէնսկին բարենորոգչական Սօցիալ Դէմօկրատ ըլլալով կը դատապարտէ պրոլետարական գերիշխանութիւնը եւ զայն Փաշիստական գիկատտորայի կարգին կը դասէ,

ու դատապարտելով այդ երկու ձեւերի բռնակալութիւնները պուրժուազական դէմօկրատիզմի հաստատման հրաւեր կը կարգայ։

Բայց, այդ ո՞ր դէմօկրատիզմն է որ տնտեսական քառսի մէջ լողացող աշխուհը (Սովիէտական երկիրներէն դուրս) պիտի փրկէ։ Այդ ո՞ր դէմօկրատիզմն է որ բոլոր դասակարգերու «մի քանի անմիջական գեղեցիկ իրաւունքները» պիտի պաշտպանէ, կամ անոնց ազատութիւն տայ։ Այդ ո՞ր դէմօկրատիզմն է, որ մանաւանդ խեղճ գործաւորին ալ «մի քանի անմիջական գեղեցիկ իրաւունքները» պիտի պաշտպանէ։

Քէրէնսկին կը մոռնայ որ Փաշիստական բռնակալութիւնը բոլոր դասակարգները դսպած է մի ոչ-պրոլետական թէօրիայի, գաղափարի տակ, որը եւք չունի, իսկ պրոլետարական գերիշխանութիւնը լինելով մի անցողական պրոցես՝ յետգիկատտորայի կը ձգտի տալ մարդկութեան կատարեալ ազատութիւն՝ տնտեսական եւ քաղաքական, որ ժամանակ ո՛չ թէ միայն «մարդկային մի քանի գեղեցիկ իրաւունքները պիտի յաւերժանային», այլեւ գիտական հիմունքների վրայ դասակարգային հակամարտութիւնները վերացուելով, դասակարգները հաւասարեցնելով ու տնտեսական կողոպտիչ մրցակցական դրութեան վերջ դրուելով, մարդը պիտի հասնէր իր տիպար բարձրութեան, թէ՛ հոգեկան եւ թէ՛ իմացական մարդերի մէջ։

Ըսելիք չունինք, թէ մի ոեւէ ձեւի գերիշխանութեան չըջանին կը դադարեն պաշտօնեաներ, որոնք եսը կիրքը, ոխը, քմահաճոյքը իրենց գործելակերպի մեթոտ կ'ընեն,

բայց ժամանակը կը բռնէ այդ վերջն ալ հասարակական կեանքի մէջէն, ասիկա պրոլետարիատի գերիշխանութեան ընդհանուր ձեւին եւ հետեւանքին վրայ սակայն ոչինչ ազդեցութիւն կ'ընէ։

«Բոլոր բռնակալութիւնները, կը կրկնեն պաշտպանութիւնը եւ մեքստը։ (կը շարունակէ Քէրէնսկի) «Ռուսաստանի մէջ այդ մեքստով փշրուեցաւ մտաւորական դասակարգը, իսկ Գերմանիայի մէջ հրէա ժողովուրդը»

Այո՛, ճիշտ է, որ Ռուսաստանի մէջ պուրժուազիա մտաւորականութիւնը փշրուեցաւ, բայց այդ նոյն Ռուսաստանի մէջ հսկայական վերելք ունեցաւ նոր դադարարների մտաւորականութիւնը։

Մինչեւ կարը Մարքսի թէօրիային յայտնագործումը աշխարհը կը դտնուէր բոմանթիքական դրականութեան ազդեցութեան տակ։ (որու մասին պիտի խօսինք մեր վերջաբանին մէջ)։

Կարը Մարքսը դտեց անցեալ դարաշրջաններու մէջ ուռճացող խառնիճաղանձ դրականութիւնը։ որոնց անոնց դոյնը եւ երանքը, փաստեց որ մինչեւ իր փիլիսոփայական մտքի յայտնագործումը այդ դրականութիւնը եւ զայն կերտող մտաւորականութիւնը տրուած ժամանակի տնտեսական պայմաններու արտացոլացուցիչ ազդակները եղած են, հետեւաբար այն մտաւորականութիւնը որ փշրուեցու Ռուսաստանի մէջ՝ հիմ գաղափարներով սնած եւ այդ դադարարներու պաշտպանութիւնը կը ջատագովէր, որը երբէ՛ք չէր պատշաճէր ՆՈՐ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԻ Հիմունքների վրայ դարձնուող ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ անկէ յառաջացող քաղաքա-տն-

տեսական հասարակարգին։

Ռուսաստանի մէջ հնապաշտ մրտաւորականութեան փշրումը երբէ՛ք չի կարելի մի եղբի վրայ դնել Գերմանիայի մէջ հրէա ժողովուրդի փշրման։ Առաջինը՝ մաթերիալիստական-տիւրեթիքի կամ պարզ խօսքով, դասակարգային կուռի հետեւանք է։ մինչդեռ երկրորդը՝ նացիոնալիզմի, ազգայնամոլութեան եւ պուրժուազական մրցակցութեան հետեւանք։

Հրէա ժողովուրդի պուրժուա մասը՝ Գերմանիայի մէջ տնտեսական, առեւտրական եւ կառավարական պաշտօնեութեան մարդերի վրայ իր դրաւած ամուր եւ ուժեղ դիրքերը՝ երբէ՛ք չէին կրնար դիւր գալ բնիկ գերմանացի պուրժուա տարրերուն։

Հետեւաբար գերման ազգայնական միլիթարիզմը պիտի փութար փրշուել այդ «օտար» տարրի տնտեսա-առեւտրական տիրակալ վիճակը՝ իր բուն պուրժուազիային վերադարձնելու համար շահագործման ասպարէզը։

Ռուսաստանի այսօրուան պրոլետարական «բռնակալութեան» տակ սակայն հրէա ժողովուրդը կը ծծէ տնտեսական ազատութեան կենարար հիւթը եւ կը բարգաւաճէ «ազգային» հունի մէջ, եւ նոյնիսկ հրէաստան մը հիմնելու ծրագրեր կը մշակուին սովիէտական իշխանութեանց կողմէ։ ահա թէ որ պիտի՝ հսկայական տարրերութիւններ կան Ռուսաստանի սովիէտական եւ Գերմանական կամ այլ կապիտալիստական-Փաշիստ բռնակալութեանց միջեւ։

Երկրապագայ վրայ այսօր չկայ մի կէտ, մի հողամաս, որի վրայ ապրող այլացեղ եւ այլազգ ժողովուրդներ ապրին խաղաղ, սիրով,

վերծ շահագործման դժուծ նախանձնեղ է և հետեւաբար անկէ յառաջացող ազգամիջեան կռիւններէ, ինչպիսի մի իտէալ կենցաղ ունին Սովիէտ Միութեան Հողամասի վրայ ապրող ազգերն ու բաղամիլիոն գործաւորական տարրերը:

*

Ամբիոնելով մեր վերլուծումը, մենք կը հասնինք այն եղբակացութեան, որ Փաշիզմի, նազիզմի, դասակարգերի հաշտարար քաղաքականութեան, սոցիալիստական բէֆօրմիզմի դրութեանց տակ կը շարունակեն մնալ հետեւեալ հասարակական-քաղաքական վէրքերը:

Ա.—Շովինիզմը (նեղ ազգայնական գաղափարը) չի՛ ջնջուիր, և հետեւաբար Փաշիստական նացիոնալիզմի գաղափարը իր մէջ կը սընուցանէ միջազգային պատերազմները վտանգը, որովհետեւ Փաշիզմը կը դըժէ ազգերի միջազգային եղբայրական միութիւնը: Անոր աշխարհահայեացքն է՝ ազգայնական նեղ ոգին: (Fascisti-Փաշիսթի, իտալերէն բարբառէն բառ է, որ կը նշանակէ միութիւն, բայց մի միութիւն տնտեսական հակոտնեայ շահերով գոյութիւն առած դասակարգերի միջեւ և հաստատուած բռնակալութեան տակ:

Բ.—Փաշիզմի, նազիզմի, դասակարգային հաշտարար քաղաքականութեան, սոցիալիստական բէֆօրմիզմի դրութիւններով արտադրութեան և բաշխումի ձեւերը անհամեմատական մնալով — ըստ Մարքսիստական տնտեսական նորագոյն գիտութեան — կը մնան և՛ դասակարգերն ու անոնց հակամարտութիւնները. և քանի կը շարունակեն մնալ դասակարգերը, պիտի շարունակեն

նակեն մնալ ուրեմն դասակարգային կռիւնները:

Գ.—Փաշիստական սոցիալ-բէֆօրմիզմի հասկացողութիւնով երբ հասարակութիւնը վերածուի միմիայն երկու դասակարգերի, պուրժուա և կապիտալիստ, պուրժուազականացնելով պրոլետարիատը, այս մեթոտով — քանի որ սխտեմը շահագործումի վրայ է — այդ նորակազմ դասակարգերի միջեւ տեղի ունեցող հակամարտութիւնները (antagonism) դարձեալ չեն ջնջուիր, և հետեւաբար, երբ տնտեսական դերէշխանութեան համար հակամարտութիւն, կռիւ կայ, ուրեմն երբեքն պիտի դայ քաղաքային պատերազմ:

Դ.—Փաշիստական թէօրիայով պրոլետարիատը պուրժուազականացնել տնտեսական մրցակցական և շահագործումի մի կեղծ դրութեան ներքեւ բացարձակ անկարելիութիւն է, և կամ ունի անցողական բնոյթ, այդ տեսութիւնը ձեւաւորուած է Փաշիստ և նազի գերիշխանապետների գրասենեակներուն մէջ մեղրանոյշ Փրադներով թմրեցնելու գործաւոր դասակարգը միայն և այդպէսով յաւերժացնելու իրենց փառատենջ տիրապետութիւնը:

Փաշիստական նորագոյն մեթոտը հասարակադիտական արժէքով, կապիտալիզմի վերջին փամփուշտն է:

*

Մեր քննադատութեան, կայ և վերական կողմը:

Փաշիզմը, նազիզմը, սոցիալական բէֆօրմիզմը հակառակորդ գիտական մի երեւոյթ է: Ըստ մարքսիստական քաղաքա-տնտեսական աշխարհահայեացքի եւրոպայի այսօրուան պետական կա-

ռուցուածքները անցողական երեւոյթներ են: Անոնք տիպէքտիքական մատէրիալիզմի զարգացման ոչ թէ դրական, հապա բացասական երեւոյթներն են, հետեւաբար անխուսափելի է անոնց մահը: Նոյնիսկ տուալիստ Հէգէլը մատերիալիզմի զարգացման, նիւթական օրկանիզմների ձեւափոխման և մի նոր երեւոյթի ձեւաւորումի մէջ երեւան դալը, (տիպէքտիքօրէն ձեւաշրջումը) ինչպէս նաեւ մարդկային հասարակութեան նոյն ձեւով կատարող բարեշրջման մէջ կը տեսնէ դասակարգային յեղափոխականացման մի շրջան: Իսկ Կարլ Մարքսը աւելի յստակօրէն կը վերլուծէ այս երեւոյթը դուտ նիւթապաշտական տեսութիւնով և կը փաստէ կապիտալիստական վերաշէնքի անխուսափելի անկումը. ահա այս ալ Փաշիստական սխտեմի անկումը փաստող գիտական կողմն է, քանի որ Փաշիզմ, նազիզմ և այլ հակասոցիալիստական մի ունէ ձեւի կառավարական, պետական կառուցուածք՝ կապիտալիստական տնտեսական սխտեմի մի երեւոյթն է:

Հայ պրոլետարիատը ամէն երկիրների մէջ մասնաւոր հրճուանք պէտք է զգայ, որ իր հայրենի երկրին մի մասին վրայ յեղափոխական հայ գործաւորութիւնը հսկայական ճիգերով կը կերտէ ապագայ ամբակուռ հիմերը՝ սոցիալիզմին:

Միջազգային յեղափոխատիպ պրոլետարիատի վիթխարի բանակին մի շահ փոքր մասնիկը եղող հայ պրոլետարիատի նուիրումն ու կենսագործումը ՍՕՅԻԱԼԻՉՄԻՆ՝ փախտ է որ այդ պրոլետարիատը տողորուած է արդարութեան, քա-

ղաքատնտեսական հաւասարութեան համամարդկային եղբայրութեան վեհ իտէալներով... և թող Բէրէնսիկի ու անոր արբանեակները ի մտի ունենան, որ այդ իտէալները լոկ բաղձանքներ չեն, հապա, ճշնշուած ժողովուրդների և դասակարգերի դասակարգային անմիջական պէտքերն ու պահանջներ...:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Քանի որ մեր խօսքը պրոլետարիատի դասակարգային շահերու մասին է, օգտակար կը նկատենք մատնանել մի տխուր երեւոյթ ևս՝ դրական ասպարէզի վրայ, որ յաճախ թմրեցնելով այս կամ պրոլետարիատը կը շեղեցնէ դայն իր դասակարգային ըմբռնումներու և պայքարի ճանապարհէն, ա՛յդ, պուրժուամիտ «գեղեցկահիւս» գրականութիւնն է:

Բէրէնսիկի մտածելակերպին պատկանող շատեր կան, ինչպէս և հայեր, որոնք իրենց գրականութիւնը կը գործածեն իր մի տեսակ ուղեւոր, որսալու համար գրասէր երկտասարդ գործաւորներ, և ծառայեցնել դանոնք պուրժուադիայի միշտ դասակարգային-քաղաքական պայքարին համար:

Երբ այդ գրականութիւնը դասակարգային շահերու գիտակցութեան մանրացոյցով քննուի, ի յայտ կուգայ անոր մոլորեցուցիչ բնոյթը:

Մի ունէ գրականութիւն տրուած որոշ ժամանակաշրջանի տնտեսական հասարակական և քաղաքական դրութեանց արդիւնարարն է, և ուրեմն, բնականաբար պուրժուամիտ փրոֆէսօրի կամ գրադէտի դրականութիւնը կը լինէր պուրժուադիայի տնտեսական շահագործումը յաւերժացնող սկտական դրու-

թեան պաշտպանութիւն:

Կապիտալիստական-սուրժուակա-
ղական սիստեմի տակ ուռճացող գը-
րականութեան արմատները կ'երկա-
րին բոմանթիզմի մէջ, իսկ բոման-
թիզմի արմատներն ալ կ'երկարին
աստուածպետական - գերբնակա-
նութեան եւ անոր բարոյական օ-
րէնքների մթութեանց մէջ:

Եւրոպական հորիզոնի վրայ բոման-
թիզմի աշխարհահռչակ ներկայա-
ցուցին է Վիքթոր Զիւլօ, իսկ հայ
կեանքի մէջ Ռաֆֆի:

Դասակարգային իր շահերը հե-
տապնդող հայ պրոլետարիատը բո-
մանթիզական գրականութեան քն-
նութեան ժամանակ աջակուրջ պէտք
է լինի չ'իյնալու համար այդօրի-
նակ գրականութեան հակասոցիա-

լիստական գունդեղ թակարթնե-
րուն մէջ:

Թէեւ բոմանթիզական գրակա-
նութիւնը դրոշմած է իր հասարա-
կական, պատմական մեծ եւ որոշ
արժէքը համաշխարհային քաղաքա-
կրթութեան վրայ, եւ սակայն հա-
մաձայն է վօլիւշների անխուսափելի
օրէնքներին, անոր արժէքի ժամա-
նակաշրջանը լրացած կը համար-
ուի:

Տնտեսադիտական Րէալիզմի փա-
ռայեղ թուականն է որ այժմ բաց-
ուած է հայ պրոլետարիատի առաջ.
ա՛յդ է որ պէտք է որոնէ նա իր
մտքի զարգացման մարդանքներու
ընթացքին:

ԳԻՆՆ Է 10 ՍԷՆԹ

